

ДЕШЕВА БІБЛІОТЕКА
КРАСНОГО ПИСЬМЕНСТВА

В. СТЕФАНІН
12
ВІСТУНИ
№ 28 Ціна 5 коп. № 28

„УКРАЇНСЬКИЙ РОБІТНИК

В. СТЕФАНІК

ВІСТУНИ. ОСІНЬ.
НОВИНА

ВИДАВНИЦТВО ВУРПС „УКРАЇНСЬКИЙ РОБІТНИК“

Друкарня „Український Робітник“
Укрголовліт № 2783
Тираж 10000 прим.
Зам. № 3831
Харків
1928

ВІСТУНИ

То будуть старі, бідні вдови або їх внуки, або старі діди, що коло своїх дітей туляться й чують що-дня, який вони тягар у хаті, або то будуть молоді жінки з малими дітьми, що їх чоловіки покинули й десь у великім місті про них забули. Вони будуть іти чередою в поле, минатимуть хрести, що тепер їх ніяка зелень не закриває, лишатимуть за собою блискучі, гладкі, сталеві дороги й будуть розходитися по сивих монотонних стернях, діти будуть шукаати колосся, а старі тамтогорічних ковіньок.

І дід Михайло буде йти із своїми внуками, з двома хлопчиками і з Оксаною, найстаршою між ними. Хлопці будуть, як лошачки, то перебігати діда, то лишатися далеко позаду, а Оксана буде все йти разом. Дід¹ буде нести дранттиву, чорну верітку¹ на плечах і буде покашлювати, Оксана буде мати в руці хліб для хлопців і для себе.

То буде саме полудне, а дід буде все казати Оксані:

— Це сонце, синку, вже з морозом.

Будуть вони йти, йти і задержаться на одній ниві. Дід стане коло межі, Оксана піде серединою ниви, а хлопці почнуть шукати дуч² по полю, керничок ясних і батіжків та ножиків, загублених пастихами.

¹ Верітка—ряденце.

² Дуча—дірка в землі.

Оксана здійсатиме кожний колосок, що надибле, і буде всі складати в ліву руку, а як жмут згрубіє, то вона його буде складати понад ярк, щоб потім легко найти. Вишукувати буде долики, рови, бо там найбільше колосся. Сто разів на хвилинку буде схилятися й буде виглядати, як найпильніша робітниця. Згодом зачнуть їй поперед очі бігати жовті або сині плями, або одна половина ниви буде така, як має бути, а друга половина буде вся зелена. Вона пристане, затулить долонею очі й буде хвильку стояти, потім нагло візьме з-перед очей руки, і вся полуда пропаде. Або вона заспіває співанку,— заспіває її собі лише, потихеньку, з великим стидом і з ясною радістю, що вона вже може співати. Класти буде ноту до ноти й слово до слова з дри-

жачою непевністю, як мала дитина, що вчиться перший раз ходити й кладе білі ноги з радістю по землі. А що колос здійме, то співанку свою урве й наново її зачне.

А дід коло межі буде тонким голо-сом казати:- „Не знати, що то там не дає дихнути, коли-б розрізав груди та ту запеклу кров відти викинув, то може-б ще прожив трохи“.

І буде далі витягати ковінки, і буде кашляти й сідати. А попри роботу будуть налітати на нього думки і про осінь, і про зиму, і про весну. Десь в голові заройться таке, що він забуде за ковінки й за кашель.

— Як є чим пропалити взимі, то менше їсти хочеться. Рано собі встань, відмети сніг від порога, набери з шіпки ковінюк, насип під піч, та й зараз у хаті

веселіше. Катерина зварить кулешу, діти повстають, та й вже є для них гаряча ложка борщу та й тепла піч, та й тобі, діду, між ними тепло. А як неможна ліпше, то й так добре. Ковінька, як суха, то вона дуже добра...

І він буде випорпувати далі з охотою і з більшою силою. Але гадка гадку буде здоганяти, і він їх не віджене.

— Коби-м не вмер ще доти, поки хлопці підростуть, то мала-б щастя, бо я-б то все між люди розтрутив, щоб робило само на себе, а дурна жінка... що вона знає?.. лише плакати! Я-б то їх справив на дорогу ліпше від неї.

Тепер він покличе хлопців. Вони прибіжать до нього з видовбаним гарбузом.

— Гей, хлопці, а ви чому Оксані не помагаєте, а їсти хочете? Ідть трошки коло неї грайтеся, бо їй скучно.

Хлопці підуть до Оксани, а дід буде далі сотати свої думи.

— Хлопці здорові, росли, аби лиш дочекатися! Менший то штудерний такий, як старий. Взимі то допоминається чобіт, бо каже, що на печі йому не добре, скільки сміху є з нього, що якби вмер, то ми-б осиротіли...

Він буде глядіти на сонце, чи низенько спустилося, і на ковіньки, чи досить їх назбирав. Потім закличе Оксану, щоб ішла помагати йому зносити ковіньки й оббивати їх від глини. Вони знесуть їх в одну купу й почнуть оббивати бучками. Стоп куряви підійметься над ними, дід буде кашляти, Оксана буде прижмурювати очі, а хлопці будуть їсти хліб. В цей час буде сонце над заходом. З довколишніх сіл припливуть на ниву звуки дзвонів і будуть стелитися разом

із росою по стернях, по дорогах заблеють вівці й загукають пастухи, по полю будуть орачі викидати плуги з борозен і ладнатися додому. По долинах здійметься сива мряка; ворони будуть тягнути до садів у село, і пси будуть тікати додому, бо вже не зможуть ловити перепелиць по полю.

Дід Михайло буде хреститися й збивати порох із сорочки й дуже кашляти. Потім напакує повну верітку ковіньок, внуки йому допоможуть її завдати на плечі і зйдуть на дорогу. Оксана буде нести свої сніпки колосся, а хлопці ховатимуть за пазуху ті ковіньки, що впали з верітки. Заки¹ дійдуть додому, то пазухи їм добре повіддуваються, а черева їх стануть чорнісінькі від пороху.

¹ Заки—поки.

В селі вони всі подибаються: і бідні вдови, і їх внуки, і діди, і молоді жінки, що їх чоловіки покинули... всі з ковінками і зі сніпками колосся. Вони вістують, що осінь приходить.

ОСІНЬ

Митро латав жінчині чоботи. Не латав, а зчіплював докупи. Гріх-би було давати таке дрантя до шевця, та й на гроші скупю. А жінка боса-босісінька, води внести до хати не було в чім. Тому Дмитро вже від ранку взявся до чобіт. Сидів коло лави проти вікна, обклався старим шкураттям, воскував нитки на дратву й бісився, як пес.

— Бігме, кину в піч, шпурну в огонь та й збудуся! Шкура здривіла, нитки не примкнеш, бо прорветься... викинь на гній, та й плюнь, та й вже!

Приговорюючи до чобіт, Митро все-таки з великою старанністю їх латав.

Що провів нитку крізь шкуру, то все неспокоїно оглядав, чи не прорвалася. Через те робота йшла мляво, і Митро сердився.

— Залізо, не шкура, та й стирається, що то говорити? Вже чотири роки, як куплені, бо чотири вже цеї осені, то вже їм час. Але ще цю зиму мусять служити, хоч-би там не знати що.

І латав, і бісився, і сто разів хотів кидати в піч або на гній.

Митриха сиділа на припічку й латала сорочки.

— Порозпадалися на січку. Конопель не посієш, бо треба їсти, полотенця не купиш, бо гроша нема, прийде до такого, що будемо голі ходити. Залатай в однім місці, то просічеться в другім. Якби ще не прав, то може-б не так дерлися. Вже я їх і не перу, як треба, але

павутина все павутиною! Бог знає, як їх латати, з якого боку братися до них!

З отакими гадками сиділа Митриха над купою дрантя.

Мізерне її лице пильно вдивлювалося в подерті сорочки і було безрадне. Грубе, пороздиране полотно, із затертими червоними вишивками подобало на одіж жовнірів із війни. А вона, як бідна милосердна сестра, з сумом і зневірою, хоч чим-тим хотіла допомогти нещасливим раненим.

— Та ще зиму якось переходимо, але літо, то вже бог знає.

І водила сивою ниткою довкола латок, і думала над сірим життям своїм.

На печі лежала Митрова мама. Дрібка жінка — завбільшки десятилітньої дитини. Кашляти не переставала.

— Божечку, божечку, пошли мені смерть, хай я так гіренько не валяюся! Вже-ж я, мабуть, спокутувала всі гріхи, що нагрішила... Десь умирають такі, що лиш-би їм бути, покидають добро й маєтки, а я, як отой твердий камінь, що його ніхто не може роздавити. Боже, боже, та за що мене так тяжко караєш!

І заходилася від кашлю.

Коло баби сиділи діти. Як баба си-ніла й заходилася від кашлю, то вони всі дивилися на бабу цікавими очима і все показували пальцями на бабу та говорили: „Дивись, дивись, баба вже вмирають“. А як баба відкашлялася, то все говорила до них: „Де, де, дітоньки, моя смерть забула про мене“.

Але Митрові вже остогидло борика-тися із здривілими чобітьми. Шпурнув під лаву та й почав сваритися.

— Коби я вам на смерть лагодив, то-б мені легше було. Ані вбути, ані вдягнути, ані нагодувати, таки ні-чого неможна настачити. Ходить-но трохи босі, то може вас скоріше пови-хаплює.

Сів коло стола.

— Та може-б ти дала мені що їсти, газдине моя! Таже знаєш, що я ще сьогодні нічого в роті не мав.

Митриха встала з припічка й подала йому бараболю. Була застрашена, як вівця.

Митро чистив бараболю, мачав у сіль і гриз хліб.

— Вже ти мене годуєш... Але я тебе так нагодую, що здохнеш, так я тебе нагодую. Коли-б якого борщику, або кулеші, або чорта рогатого, або що... Тицьне тобі бараболю та й давися!

Я вже не можу ніг за собою волочити!

— А що-ж вона тобі, синку, зварить? Олії нема, муки нема, та що вона тобі зварить?

— Ваше, мамо, говоріння скінчилося. Сидіть собі на печі та кашляйте. Маєтків від вас не посів я, волів і корів не забрав, то й сидіть собі тихенько. Або краще собі подумайте, чим я вас буду ховати? Чекаєте тої смерти, як каня дощу, все: „Божечку, божечку, зішли мені смерть“, а то все на мою голову...

Баба хотіла заплакати, але закашлялася.

— Бігме, оглухну,—казав Митро.

— Гей ти, шибенику, чого ти чіпаєшся мисника, хочеш горшки побити? Та коли-б ти вже зачепився на віки...

І почав бити хлопця.

Діти заверещали, баба не переставала кашляти.

— Та на цю хату птах не сяде,—говорив Митро.

— Але чого ти до дітей присікався, а вони що винні, що чоботи здривіли?

— Ти, суко, поналіплювала їх та починаювала, та ще гавкаєш за ними. Я вас усіх поріжу...

Підняв чобіт з-під лави й почав ним жінку бити.

Врешті натягнув на себе кожушину та й виходив з хати.

— Щоб я не діждав вертатися до цієї хати,—сказав уже на порозі.

— Йди, йди, слухай про Канаду¹; гадаєш, що я піду з дітьми десь на

¹ Слухати про Канаду — слухати розмов про еміграцію до Америки.

край світу?..— навздогін сказала йому
жінка.

* * *

Митриха топила в печі. Диму напхалося повна хата, і вона втирала сльози.
Дим очі виїдав.

Баба на печі стогнала.

Н О В И Н А

В селі сталася новина, що Гриць Летючий втопив у річці свою дівчину. Він хотів утопити й старшу, але випросилася.

Відколи Грициха вмерла, то він бідував. Не міг собі дати ради з дітьми без жінки. Ніхто за нього не хотів піти заміж, бо коли-б лишень діти, але то ще й біда й нестатки.

Мучився Гриць цілі два роки сам з дрібними дітьми. Ніхто про нього не знав, як він жиє, що діє, хіба найближчі сусіди. Оповідали вони, що Гриць цілу зиму майже не палив у хаті, а зимував разом із дівчатами на печі.

А тепер все село про нього заговорило.

То прийшов він увечері додому та й застав дівчат на печі.

— Тату, ми хочемо їсти,—сказала старша, Гандзуня.

— То їжте мене, а що-ж я дам вам їсти? Ось є хліб, та й починайтеся!

Та й дав їм шматок хліба, а вони, як щенята коло голої кістки, коло того хліба заходилися.

— Народила вас та й лишила на мою голову, бодай її земля викинула! А чума десь ходить, бодай голову зломила, а до вас не поверне. Цеї хати й чума збоялася-б!

Дівчата не слухали татової бесіди, бо таке було що-днини й що-години, і вони привикли. Їли хліб на печі, і дивитися на них було страшно й жаль. Бог знає,

як ті дрібонькі кісточки держалися вкупі? Лиш четверо чорних очей, що були живі й що мали вагу! Здавалося, що ті очі важать так, як олово, а решта тіла, якби не очі, то полетіла-б з вітром, як пір'я. Та й тепер, як вони їли сухий хліб, то здавалося, що кістки в лиці потріскають.

Гриць глянув на них з лави й погадав: „мерці“, і налякався так, що аж його піт обсипав. Чогось йому так стало, як коли-б йому хто тяжкий камінь поклав на груди. Дівчата глемедали хліб, а він припав до землі й молився, але щось його тягнуло все глядіти на них і гадати: „мерці!“

Через кілька день Гриць боявся сидіти в хаті, все ходив по сусідах, а вони казали, що він дуже журився. Почорнів, а очі запали всередину так, що майже

не дивилися на світ, лиш на той камінь, що давив груди.

Одного вечора прийшов Гриць до хати, зварив дітям бараболі, посолив та й кинув на піч, щоб їли.

Як попоїли, то він сказав:

— Злізайте з печи та підемо десь у гості.

Дівчата злізли з печи. Гриць натягнув на них сорочки, взяв меншу, Доцьку, на руки, а Гандзуню за руку та й вийшов з ними. Йшов довго луками та став на горі. В місячнім світлі розстелилася на долині річка, як велика струя живого срібла. Гриць здригнувся, бо блискуча ріка заморозила його, а той камінь на грудях став ще тяжчий. Задихався й ледве міг нести маленьку Доцьку.

Спускалися в долину до річки. Гриць скреготав зубами, аж гомін лугом роз-

ходився, і чув на грудях довгий огневий пас, що його пік у серце й у голову. Над самою річкою не міг поволі йти, але побіг і лишив Гандзуню. Вона бігла за ним. Гриць скоренько взяв Доцьку і з усієї сили кинув у воду.

Йому стало легче і він заговорив скоро:

— Скажу панам, що не було ніякої ради; ані їсти що, ані в хаті затопити, ані випрати, ані голову змити, ані чого! Я кару приймаю, бо я завинив, та й на шибеницю!

Коло нього стояла Гандзуня¹ й говорила так само скоро:

— Таточку, не топіть мене, не топіть, не топіть!

— Та як просишся, то не буду, але тобі було-б ліпше, а мені однако пацити¹

¹ Пацити—відповідальність нести, терпіти.

чи за одну чи за дві. Будеш бідити змалку, а потім підеш у мамки крамарям, та й знов будеш бідувати. Як собі хочеш.

— Не топить мене, не топить!..

— Ні, ні, не буду, але Доці вже ліпше буде, як тобі. То вертайся до села, а я йду заявлятися. Гляди, оцією стежкою йди, геть-геть аж угору, а там прийдеш до першої хати, то увійди та й кажи, що так і так, тато хотів мене втопити, але я випросилася та й прийшла, щоб ви мене переночували. А завтра, кажи, може-б ви мене де найняли дитину бавити. Ну, іди, бо то ніч.

І Гандзуня пішла.

— Гандзю, Гандзю, а на тобі бучок, бо як тебе пес надібає, то й роздере, а з бучком буде безпечніше.

Гандзя взяла бучок і пішла лугами. Гриць закочував штани, щоб перейти річку, бо туди була дорога до міста. Вступив уже у воду по кістки та й за-деревів.

— Мнеоца і сина і святого духа, амінь. Оче наш іже еси на небесі і на землі...

Вернувся й пішов до міста.

З М І С Т

	Стор.
Вістунн	3
Осінь	11
Новина	21

„ДЕШЕВА БІБЛІОТЕКА КРАСНОГО ПИСЬМЕНСТВА“
Видавництва „Український Робітник“

Від № 1 до № 21 включно розпродано.

№ 22.	Грінченко—Історія одного протесту	5 к.
№ 23.	Винниченко—„Малорос-європеець“	5 „
№ 24.	Кониський—Млив	5 „
№ 25.	Винниченко—Маленька рисочка	5 „
№ 26.	Копиленко—Леза	5 „
№ 27.	Шевченко—Кавказ	5 „
№ 28.	Стефаник—Вістуні	5 „
№ 29—33.	Винниченко—Дрібниці	25 „
№ 34.	Винниченко—Чудний епізод	5 „
№ 35.	Бордуляк—Для хорого Федя	5 „
№ 36.	Винниченко—Таємна пригода	5 „
№ 37—41.	Винниченко—Боротьба	35 „
№ 42.	Шевченко—Сон	5 „
№ 43—46.	Короленко—Хапун	20 „
№ 47.	Коцюбинський—Що записано в книгу життя	5 „
№ 48—50.	Вовчок—Інститутка	15 „
№ 51.	Кониський—За кригою	5 „
№ 52—53	Коцюбинський—Кат. Невідомий	10 „
№ 54—56.	Винниченко—Талісман	15 „
№ 57.	Фрякко—В тюремнім шпиталі	5 „
№ 58—59.	Винниченко—Терень	10 „
№ 60—61.	Аркадій Любченко—Оповідання про втечу	10 „
№ 62.	Стефаник—Синя книжечка	5 „
№ 63—64	Слісаренко—Президент Кислокапу- стянської республіки	10 „
№ 65—66.	Коцюбинський—Коні не винні	10 „
№ 67	Стефаник—Палій. Май	5 „